

# A másik igazsága



# A másik igazsága

*Ünnepi kötet Fehér M. István akadémikus tiszteletére*

SZERKESZTETTE:

LENGYEL ZSUZSANNA MARIANN ÉS JANI ANNA

L'Harmattan Kiadó

Budapest, 2012

A kötet megjelenését az Alliance Française de Miskolc, a Szabó és Társa Kft.,  
valamint Lengyel Ferenc István támogatták.



© L'Harmattan Kiadó, 2012  
© Szerkesztők és szerzők, 2012  
© MTA–ELTE Hermeneutika Kutatócsoport, 2012

L'Harmattan France  
7 rue de l'Ecole Polytechnique  
75005 Paris  
T.: 33.1.40.46.79.20

L'Harmattan Italia SRL  
Via Bava, 37  
10124 Torino–Italia  
T. / E.: 011.817.13.88

A kiadásért felel Gyenes Ádám  
A sorozat kötetei megrendelhetők,  
illetve kedvezménnyel megvásárolhatók:  
L'Harmattan Könyvesbolt  
1053 Budapest, Kossuth L. u. 14–16.  
Tél.: 267-59-79  
kiado@harmattan.hu  
www.harmattan.hu

ISBN  
ISSN 1586-8761

Olvasószerkesztő: Karip Tímea  
A borító Ujváry Jenő, a tördelés Kállai Zsanett munkája,  
a sokszorosítást a Robinco Kft. végezte. Felelős vezető: Kecskeméthy Péter

## • TARTALOM •

Szerkesztői előszó . . . . . 7

### 1. RÉSZ: TEOLÓGIA, VALLÁSFILOZÓFIA, HERMENEUTIKA

*Bognár László* (fordítás és kommentár):  
Arisztotelész Fizika VII. könyv 1–3. fejezetének másik változata  
(textus alter) . . . . . 19

*Ignác Lilla*: Bultmann hermeneutikájának alapfogalmai . . . . . 35

*Jani Anna*: Edith Stein gondolati lépései a véges és az örök lét  
viszonyának meghatározásához . . . . . 55

*Gáspár Csaba László*: Istenismeret és viláértelmezés . . . . . 79

### 2. RÉSZ: NYELVEK TALÁLKOZÁSA A HERMENEUTIKÁBAN – KULTÚRA, KÉPZÉS, IGAZSÁG

*Kiss Andrea-Laura*: A másság fogalmának megjelenése  
a gadameri hermeneutikában . . . . . 97

*Olay Csaba*: A tömegtársadalom kultúrája a Frankfurti Iskola  
és Arendt gondolkodásában . . . . . 109

*Nyíró Miklós*: A filozófia képzésfordulata  
– I.: Rorty és Dewey . . . . . 129

*Krémer Sándor*: A késői Rorty világ- és igazságfelfogása . . . . . 147

### 3. RÉSZ: FENOMENOLÓGIA, HERMENEUTIKA, TÖRTÉNETISÉG

*Schwendtner Tibor*: Eredet, hagyomány, értelemképzés.  
Husserl genealógiája . . . . . 191

## 6 • TARTALOM

<i>Kerekes Erzsébet</i> : Idő és lét összetartozása a heideggeri gondolkodásban . . . . .	226
<i>Lengyel Zsuzsanna Mariann</i> : Megértés a határokon – Sematizmus és viláértelmezés Heidegger Kant-interpretációjában . . . . .	239

### INTERJÚ

A másik igazsága: Fehér M. István válaszol Olay Csaba kérdéseire . . . . .	265
A kötet szerzői . . . . .	333

FIZIKA VII. KÖNYV 1–3. FEJEZETÉNEK  
MÁSİK VÁLTOZATA (TEXTUS ALTER)<sup>1</sup>

*Fordította, a jegyzeteket és a kísérő elemzést írta:*

*Bognár László*

I. FEJEZET<sup>2</sup>

<241b24> Minden mozgó szükségképp mozgattatik valamitől. Ha tehát nem benne van mozgásának a forrása, akkor nyilvánvalóan mástól mozgattatik, mert más lesz a mozgató. Ha viszont benne van, akkor tegyük föl, hogy az, amit az AB [jelöl], nem annak a révén mozog, hogy valamelyik része mozog! Először is az az elképzelés, hogy azért mozog saját magától az AB, mert az egész mozog és [rajta] kívül semmi nem mozgatja őt, ahhoz hasonlít, mintha akkor, amikor a DE az EF-et mozgatja, valaki azért állítaná, hogy a DEF saját magától mozog, mert nem látni, hogy melyik melyiktől mozgattatik, hogy a DE az EF-től, vagy az EF a DE-től.

<241b33> Továbbá az, ami saját magától mozog, <242a1> sosem hagyja abba a mozgását amiatt, hogy egy másik mozgó megáll. Ha tehát valami azért hagyja abba a mozgását, mert valami más megáll, akkor maga szükségképp a másiktól mozgattatik. Ha pedig ez már világos, akkor minden mozgó szükségképp valamitől mozgattatik. Mivel ugyanis az AB kikötésünk szerint mozog, ezért osztható, hiszen minden mozgó osztható volt.<sup>3</sup> Tehát osszuk ketté a C-ben! Így ha a CB [fél] nyugvásban van, akkor szükségképp az AC [fél] is nyugvásban van. Mert ha nem, akkor úgy kell tekintenünk, hogy mozog. Vagyis úgy mozogna az AC, hogy közben a CB nyugvásban volna. Tehát nem a maga révén mozog az AB, holott a kikötés szerint a maga révén, elsődlegesen mozog. Ezért világos, hogy ha a CB nyugvásban van, akkor az AC is nyugvásban lesz, vagyis akkor [az AB] abbahagyja a mozgást. Ám ha valami megáll és abbahagyja a mozgást azért, mert egy másik nyugvásban van, akkor az tőle mozgattatik. Nyilvánvaló tehát, hogy minden mozgó mozgattatik valamitől, mert minden mozgó osztható, és mert ha a rész nyugvásban van, nyugvásban lesz az egész is.<sup>4</sup>

<242a15> Mivel minden mozgó mozgattatik valamitől, ezért szükségképp az is mind mástól mozgattatik, ami a hely vonatkozásában mozog. Így, mivel maga is mozog,<sup>5</sup> a mozgató is egy másiktól, és az megint egy másiktól. [Egymásutánjuk] mégsem tart a végtelenbe, hanem valahol megáll majd, vagyis lesz valami, ami elsődlegesen lesz oka a mozgásnak.

<242a20> Mert ha nem lesz, hanem a végtelenbe tart, akkor te-  
gyük föl, hogy az A a B-től mozgattatik, a B a C-től, a C a D-től, és ezen a módon tartson a végtelenbe [az egymásutánjuk]. Mivel tehát a mozgató maga egyszerre mozgattatik is, ezért világos, hogy egyszerre mozog majd az A is és a B is. Mert ha mozog a B, az A is mozog majd, és így a B is, ha mozog a C, és a C is, ha a D. Tehát az A-nak, a B-nek,<sup>6</sup> a C-nek és a többinek mind egyszerre történik majd a mozgása. Így mindegyikük mozgását megragadhatjuk majd, mert ha mindegyik a másiktól mozgattatik is, ugyanúgy szám szerint egy mindegyiknek a mozgása, vagyis végeire nézve nem végtelen, mivel minden mozgattott valamiből valamibe mozog.

<242a32> Mert vagy szám szerint vagy nemre vagy fajtára nézve lehet azonos a mozgás. Azt nevezem szám szerint egy mozgásnak, amelyik szám szerint ugyanabból, szám szerint ugyanabba, szám szerint egyazon időben történik, <242b1> például ebből a fehérből, amely szám szerint egy, ebbe a feketébe, ebben az időben, amely szám szerint egy. Mert ha más időben történnék, akkor már nem szám szerint, hanem fajtajában lesz egy a mozgás. Nemében akkor azonos a mozgás, ha a szubsztanciának vagy a nemnek egyazon osztályában<sup>7</sup> történik, fajtajában akkor, ha az azonos fajtajából az azonos fajtajába, például ha fehérből feketébe vagy jóból rosszba történik. Erről már korábban is beszéltünk.<sup>8</sup>

<242b8> Vegyük tehát az A-nak a mozgását, legyen ez az E, és a B-ét, legyen ez az F, és a CD-ét, legyen ez a GH, és az az idő, amíg az A mozog, legyen a K! Így ha az A mozgása véges,<sup>9</sup> véges lesz az idő is, vagyis a K nem végtelen. Csakhogy egyazon időben mozgott az A, a B és a többi mind. Így az következik, hogy végtelen lesz az EFGH mozgás, amely a véges K időben történik, mert végtelen sok következik az A után és mindegyik ugyanaz ideig mozog, ameddig az A mozgott, következésképp ugyanaz időben mozognak. Mert [így lesz], akár egyenlő lesz az A mozgása a B-ével,<sup>10</sup> akár nagyobb annál. Ez nem számít, mert mindenféleképp az következik, hogy végtelen mozgás történik véges időben, ez azonban lehetetlen.<sup>11</sup>



<242b20> Persze így csak látszólag végeztünk a kezdeti [állítás] bizonyításával.<sup>12</sup> Nem bizonyítottuk be [a végtelen mozgás lehetetlenségét], mivel semmi képtelenség nem jár vele, mert lehetséges, hogy véges időben végtelen mozgás történjék akkor, ha az nem egy és ugyanaz a mozgás, hanem végtelen sok mozgónak a más és más mozgása, ami a jelen példa szereplőivel is történik.

<242b24> Ám ha az, ami elsőre mozgattatik helyváltoztató<sup>13</sup> testi mozgással, szükségképp érintkezik vagy folytonosságot alkot a mozgatóval – mint azt mindenkor megfigyelhetjük<sup>14</sup> –, akkor az összesből csakugyan egyetlen vagy folytonos egész lesz. Azt, ami lehetséges, fogadjuk el, vagyis legyen az ABCD a kiterjedés vagy a folytonosság, a mozgása pedig az EFGH! Nem számít, hogy véges-e [a kiterjedés] vagy végtelen, mert akár végtelen, akár véges, ugyanúgy [végtelen]<sup>15</sup> mozgás történik majd a véges K időben. Csakhogy mind a kétféleképp lehetetlenség lesz.

<242b32> Nyilvánvaló tehát, hogy valamikor megáll majd [a sor] vagyis nem tart a végtelenségig, hogy az egyik mindig egy másiktól [mozgattatik], hanem lesz valami, ami elsőnek mozgattatik majd.<sup>16</sup> Az sem számít, hogy valami feltevésből következtettünk erre, ha ugyanis a feltevés olyasmit állít, ami lehetséges, <243a1> akkor nem kell, hogy képtelenség következék belőle.

## 2. FEJEZET

<243a3> Az első mozgató – nem azt értve rajta, ami végett a mozgás [történik], hanem azt, ahonnan elkezdődik – együtt van azzal, amit mozgat. Azért mondom, hogy „együtt”, mert semmi nincs a kettejük között, ez ugyanis közösen áll minden mozgatóra és [tőle] mozgatottra. Mivel pedig három mozgás van: az, amelyik a hely, az, amelyik a minőség és az, amelyik a mennyiség vonatkozásában történik, ezért mozgó is szükségképp három van. Éspedig a hely vonatkozásában történik a helyváltoztatás, a minőség vonatkozásában a másmilyenné válás, a mennyiség vonatkozásában a növekedés és a csökkenés. Beszéljünk tehát elsőnek a helyváltoztatásról,<sup>17</sup> mert ez az első a mozgások közt!<sup>18</sup> <243a11>

<243a21> Minden, ami helyváltozást végez, vagy saját magától vagy mástól mozgattatik. Ha pedig saját magától, akkor, mivel benne van a mozgató, ezért nyilvánvalóan együtt lesz a mozgató és a moz-

gatott és nincs köztük semmi. Az viszont, ami mástól mozgattatik, négyféleképp mozog, mert a mástól [okozott] mozgásnak négy fajtája van: a tolás, a húzás, a szállítás, a forgatás, mert az összes többi ezekre vezethető vissza. A tolás körébe tartozik a maga előtt tolás és az eltolás. A maga előtt tolás során tudniillik a mozgató nem hagyja el, az eltolás során viszont az, ami eltol, elhagyja a mozgattottat.

<243a28> A szállítás három mozgással is párosul: mert az, amit szállítanak, nem maga révén, hanem járulékosan mozgattatik, mert vagy úgy <243a29/b21> mozgattatik, hogy benne van abban, vagy úgy, hogy rajta van azon, amit mozgatnak. Az, ami szállít, vagy úgy mozgattatik, hogy tolják, vagy úgy, hogy húzzák, vagy úgy, hogy forgatják őt. Nyilvánvaló tehát, hogy a szállítás három mozgással párosul.

<243b23> Akkor történik húzás, amikor úgy gyorsabb a húzó-nak a mozgása, hogy nem különül el a húzottétól, akár magához, akár más-hoz [viszi közel]. Mert magához és más-hoz [közelítve] is húzás történik. Rájuk vezethető vissza a többi húzás is, ami fajtája szerint az,<sup>19</sup> például a belégzés, a kilégzés, a köpés és a test közreműködésével történő kiválasztó és befogadó mozgások, a vetülék tömörítése és a beleszövés, mert az egyik összetétel, a másik szétválasztás. Márpedig minden mozgás, amely a hely vonatkozásában történik, összetétel és szétválasztás.<sup>20</sup>

<243b29> A <243b29/244a16> forgatás húzásból és tolásból tevődik össze. Mert az, ami [így] mozgat, egyrészt tol, másrészt húz. Mivel tehát az, ami tol és ami húz, együtt van azzal, amit húz és amit tol, ezért a mozgatott és a mozgató közt nyilvánvalóan nincs semmi.

<244a19> De abból is ez derül ki, ha meghatározzuk őket. Mert a tolás olyan mozgatás, amely magától vagy mástól eltávolít és közel visz más-hoz, a húzás pedig olyan, amely mástól távolít el és magához vagy más-hoz visz közel. Továbbá az összetolás és a széttolás [éppígy]. Magasba emelés akkor történik, amikor a mozgatás úgy gyorsabb a helyváltoztató természet adta mozgásánál, hogy közben a tolás az erősebb, és addig történik [ez] a helyváltoztatás, amíg a mozgatás erősebb a helyváltoztató testnél. Nyilvánvalóan együtt van tehát a mozgatott és a mozgató, vagyis semmi nincs köztük.

<244a25> De aközött sincs semmi, ami másmilyenné tétetik és ami másmilyenné tesz. Kiderül ez az egyes példák-ból, mert mindenkor úgy történik, hogy az, ami végül másmilyenné tesz, együtt

van azzal, ami elsőként tétetik más milyenné. Mert a minőség válik más milyenné annak révén, hogy érzékelhető, márpedig azok, amikben a testek különböznek <244a28/b16> egymástól – például a súlyosság és könnyűség, keménység és lágyág, zaj és zajtalanság, fehérség és feketeség, édesség és keserűség, nedvesség és szárazság, sűrűség és ritkaság, és a közbülsők –, érzékelhetők. Éppígy a többi is, ami az érzékeknek van alávetve, köztük a melegség és hidegség, a simaság és érdesség. Mert ezek a [változást] hordozó minőséghez tartozó tulajdonságok [illetve hatások]. Mert ezekben aszerint különböznek egymástól az érzékelhető testek, hogy kisebb vagy nagyobb mértékben fogadják-e be [illetve szenvedik-e el] ezek valamelyikét, és hogy melyiküket [fogadják be illetve szenvedik el]<sup>21</sup> – tudniillik akkor, amikor melegnek vagy hidegnek, vagy édesnek vagy keserűnek lesznek, vagy a felsoroltak közül valami másnak a vonatkozásában [válnak más milyenné], mind az élő, mind az élettelen testek, mind az élők élettelen részei. Sőt magukkal az érzékekkel is más milyenné válás történik, hiszen hatást szenvednek el, mert a tevékenységük a test közreműködésével történő mozgás, amelynek során az érzék valami hatást szenved el. Aminek a vonatkozásában tehát az élettelen, azéban az élő is más milyenné válik, noha minden vonatkozásában, amiében az élő <244b18/245a17> más milyenné válik, az élettelen már nem válik más milyenné, mert az érzékek más milyenné válása nem történik meg vele. Az élettelenek elől rejtve marad, ha hatást szenvednek el. Noha annak sincs akadálya, hogy az élő elől rejtve maradjon, ha más milyenné válik: akkor, amikor az érzékek vonatkozásában nem következik el a más milyenné válásuk.<sup>22</sup>

<245a20> Ha tehát a tulajdonságok érzékelhetők és a más milyenné válás ezek révén történik, akkor velük kapcsolatban is nyilvánvalóan áll, hogy a hatás elszenvődje és a hatás együtt van, és köztük nincs semmi.<sup>23</sup> Mert a [hatással] folytonosságot alkotva kapcsolódik össze a levegő, a levegővel pedig összeér a test. És a felszín a fényel, a fény pedig a látással. Ugyanígy a halló- és a szaglószer is azzal, ami [mint hozzájuk legközelebbi] elsőként mozgatja őket. Ugyanígy van együtt az ízeles is és az ízhatás is. Ugyanez áll az élettelenekre és az érzékelhetetlenekre is.<sup>24</sup>

<245a26> És [éppígy] a növelt és a növelő, mert a növelés valamiféle hozzáadás, következképp a növelt és a növelő is együtt van. A csökkenéssel is [ez a helyzet], mert a csökkenésnek valamiféle el-

vétel az oka. Nyilvánvaló tehát, hogy a legközelebbi mozgató és a tőle <245a29/b17> elsőként mozgatót közt nincs semmi, közbül a mozgató és a mozgatót között.<sup>25</sup>

### 3. FEJEZET

<245b19> Azt, hogy érzékelhetőktől válik más milyenné minden, ami más milyenné válik, és hogy egyedül azokkal történik más milyenné válás, amikről a maguk révén állítjuk, hogy hatást szenvednek el tőlük, a következők szerint kell elképzelnünk. Mert úgy gondolhatná az ember, hogy akkor is más milyenné válás történik, amikor alakjukra, formájukra, alkatukra tesznek szert [a dolgok], vagy amikor azokat elvesztik. Mert látszólag más milyenné válás történik, csak hogy ez egyikféleképpen sem lehetséges, hanem az alakjuk tekintetében<sup>26</sup> valamivé válás, nem pedig más milyenné válás történik, noha közben csakugyan más milyenné válik valami, az anyaguk ugyanis sűrű vagy ritka, meleg vagy hideg lesz. Mert nem azzal nevezzük meg a formát, amiből a szobor formája [lesz],<sup>27</sup> sem nem azzal, amiből a gúla vagy az ágy alakja, hanem a belőle képzett szóval, az egyiket úgy, hogy bronzból, a másikat úgy, hogy viaszból, a harmadikat úgy, hogy fából való. Azt viszont, ami más milyen lesz, [így] nevezzük meg, hiszen a bronzról azt mondjuk, hogy nedves vagy meleg vagy <245b29/246a21> kemény. De nemcsak így [szoktunk beszélni], hanem a nedveset és meleget is szoktuk bronznak [mondani], a tulajdonságával azonos névvel illetjük az anyagot. Mivel tehát azt, aminek formája vagy alakja lett, vagy ami valamivé lett, nem a belőle lett alakokkal azonos névvel nevezzük meg, azt viszont, ami más milyen lett, a tulajdonságokéval azonos névvel nevezzük meg, ezért más milyenné válás nyilvánvalóan egyedül az érzékelhető dolgokkal történik.

<246a25> Egyébként is képtelenségbe ütközünk, hiszen nevetség az állítani, hogy az ember vagy az elkészült ház más milyenné válással lesz, úgy, hogy a ház befejeződését, a párkányzatot vagy a tetőcserepet más milyenné válásnak nevezzük, vagy azt állítjuk, hogy amikor a párkányzattal lezárják, vagy a tetőcsereppel befedik a házat, akkor más milyenné válás történik a házzal. Világos tehát, hogy a létrejövő dolgokkal nem más milyenné válás történik.

<246a29> Mert az alkatok vonatkozásában sem [történhet más milyenné válás]. Mert az alkatok erények és hitványságok, de min-

den erény és hitványság az <246a30/b21> arányon múlik,<sup>28</sup> éppúgy, ahogyan az egészség a meleg és a hideg [részek] valamiféle helyes aránya, akár a belső [részeknek az egymás közti], akár a környezethez való arányát tekintjük. Éppígy a szépség is és az erőnlét is az arányon múlik.<sup>29</sup> Mert [ezek] a legkiválóbbhoz képest való legjobb elrendezettségek. Legjobban azt értem, ami tartósan a természetének megfelelő állapotban van. Mivel tehát az erények és a hitványságok az arányon múlnak, s mivel ez [arányok] sem nem keletkezések, sem keletkezésük és általában másmilyenné válásuk nincs, ezért az alkatokkal kapcsolatban nyilvánvalóan egyáltalán nem történhet másmilyenné válás.

<246b27> De a lelki erényekkel és hitványságokkal kapcsolatban sem. Mert az erény valamiféle befejezettség, hiszen akkor a legtökéletesebb minden, amikor szert tett sajátos kiválóságára, vagyis amikor a leginkább a természetének megfelelően van – ahogyan a kör akkor van a leginkább a természetének megfelelően, amikor a leginkább kör –, a hitványság pedig <246b30/247a20> ezeknek a pusztulása és kiközöklés. Tehát noha az erény megszerzése és a hitványság elvesztése úgy történik, hogy közben másmilyen lesz valami, mégsem másmilyenné válás egyik sem. Persze világos, hogy valami másmilyen lesz. Hiszen az erény vagy valami közömbösség, vagy fogékonyosság némely hatás [vagy tulajdonság] iránt, a hitványság az erénnyel ellentétes fogékonyosság vagy hatás elszenvedése.<sup>30</sup>

<247a23> Általánosságban, az erkölcsi erény is gyönyörökkel és fájdalommal jár együtt,<sup>31</sup> mert vagy a tevékenység során, vagy az emlékezés révén, vagy a reménytől a gyönyör lép fel. Ha tehát a tevékenység során, akkor az érzékelés az oka, ha pedig az emlékezés vagy a remény révén ébred, akkor is tőle van, mert vagy úgy lép fel a gyönyör, hogy felidézzük a minket ért hatásokat, vagy úgy, hogy reményeket fűzünk ahhoz, ami majd ér minket.

<247a28> Továbbá a gondolkodó lélekrészben sincs másmilyenné válás. Mert, úgy tartjuk, leginkább a megismerő [lélekrész] múlik az arányokon. Ez világos, mert nem úgy lesz bennünk tudás, hogy bármiféle lehetősége vonatkozásában mozgás történne, hanem valaminek a megléte <247a30/b20> révén, mert a részleges tapasztalat révén teszünk szert az egyetemes tudásra. De az [értelmi] tevékenység sem keletkezés, hacsak a ránézést és az érintést is nem mondja valaki keletkezésnek, mert ilyen az [értelmi] tevékenység. De a tudás kezdeti megszerzése sem keletkezés és nem is másmilyenné válás,

mert akkor mondjuk, hogy tudós és okos lett, amikor nyugvásba jut és megáll a lélek.<sup>32</sup> Ahogyan akkor sem mondjuk, hogy keletkezéssel jut a birtokába a tudásnak valaki, amikor az alvásból felkel, vagy a részegsége elmúlik, vagy a betegségből felépül, noha korábban nem volt képes hasznosítani [értelmét] és értelmi tevékenységet végezni, hanem miután értelme megszabadult a nyugtalanságtól és megállapodott, lesz meg a lehetősége annak, hogy tudását hasznosítsa. Valami efféle történik tehát akkor is, amikor ismét visszanyeri a kezdetben megszerzett tudást: a nyugtalanságnak valamiféle lenyugvása és megállapodottság. A gyermekek is azért nem képesek okulni és <247b30/248a26> érzékeikre hagyatkozva úgy ítélni, mint az idősebbek, mert sok bennük a nyugtalanság és a mozgás.<sup>33</sup> Olykor a természetüktől, olykor mástól állapotodnak meg és csillapodik le nyugtalanságuk, de mindkétféleképpen <248a28/b26> úgy, hogy [ezt] valaminek a másmilyenné válása kíséri, ahogyan értelmi tevékenységének azután [kezd neki], amikor már fölébredt vagy kijózanodott.

<248b27> Nyilvánvaló tehát, hogy a másmilyenné válás az érzékelhető testek körében és az érzékelésre képes lélekrészben van jelen, ám másképp, mint járulékosan, semmi másban.

## JEGYZETEK

<sup>1</sup> Arisztotelész *Fizikája* VII. könyvének 1–3. fejezetei több különböző szövegváltozatban hagyományozódtak át. A jelen fordítás az ún. b-változatból készült, amelyet szövegkiadásaiában Ross és Carteron függelékként közöl. Wagner a kétféle változat fordítását egymás mellett, párhuzamosan adja. A sorok számozása <sarkos zárójelben> Ross kiadását követi.

A *Fizika* Andronikosztól összeállított szövege nem tartalmazta a VII. könyvet, Szimplikiosz már két változatát ismeri a 1–3. fejezeteknek (Ross: 4–5., 11–13., 15.). A magyarázatok, értelmezések megítélése szerint a VII. könyv lazább szálakkal kapcsolódik a *Fizika* gondolatmenetébe, a szomszédos könyvekhez nem kötődik szorosan, a benne érintett kérdések egy részét más helyein a *Fizika* nagyobb körületekintéssel dolgozza ki, kérdéseinek másik része viszont sehol máshol nem bukkan fel az arisztotelészi szövegekben, ami alighanem magyarázatot adhat arra, miért kerülhetett mégis a *Fizika*-ba. Düring: 306. sk. összefoglalása szerint a könyv kérdésfelvetését, érvelését a platóni filozófia közelsége, a vele folytatott konfrontáció határozza meg. Ez megfelel annak, hogy a biográfiai érdeklődés a korai arisztotelészi szövegek közé sorolja ezt az írást.

Az 1–3. fejezetek többféle változata megerősíti a meggyőződést, hogy a könyvben egyébként is valamelyest még érlelődő, kidolgozatlan gondolatokat, érveket lehet találni. Ez a filozófiai-retorikai képlékenység ugyanakkor mégis bepillantást engedhet az arisztotelészi gondolatok mozgásterébe, alakulásába, érlelődési folyamatába. Ez értelmet adhat a szöveg fordításának, közlésének.

A VII. 1–3. ún. b-változatának elemzése:

[1. fejezet]	
<241b24–26>	Minden mozgó valamitől mozgattatik. <ul style="list-style-type: none"> <li>Az, ami nem tartalmazza mozgása forrását, nyilvánvalóan valami rajta kívülől mozgattatik.</li> </ul>
<241b26–33>	<ul style="list-style-type: none"> <li>Az is valamitől mozog, ami tartalmazza mozgása forrását:  – Abból, hogy a mozgón belül nem látható, melyik a mozgató és a melyik a mozgott rész, nem következik, hogy magát mozgatóna a mozgó.</li> </ul>
<241b33–242a15>	– Ha valami azért hagyja abba a mozgást, mert a másik megáll, akkor attól a másiktól mozgattatik. Tetszés szerint kettéosztva a mozgót, ha az egyik része megáll, megáll az egész is (különben képtelenség következne). Ebből kiderül, hogy az egész mozgó valamitől mozgattatik.
<242a15–20>	Van első mozgató, amely oka a mozgásnak. A mozgott mozgatók egymásutánja nem tarthat a végtelenbe.
<242a20–32>	<ul style="list-style-type: none"> <li><i>Első lépés</i>  – Akkor is lehetséges, hogy a mozgott mozgatók egymásutánja a végtelenbe tartson, ha az egyes mozgások külön-külön szám szerint egyek, végesek és egyidejűek.</li> </ul>
<242a32–242b8>	– Szám szerint akkor egy a mozgás, ha szám szerint ugyanabból szám szerint ugyanabba szám szerint egyazon időben történik. A különböző időben történő mozgások nem szám szerint, hanem fajta szerint egyeznek, ha az azonos fajtájúból az azonos fajtájúba történnek. Nemükben egyeznek azok a mozgások, amelyek ugyanabban a létosztályban (kategóriában) következnek el.
<242b8–19>	– Mivel az első mozgott mozgása véges ideig tart, ezért a végtelen soknak a mozgása is. Következésképp végtelen mozgás történik véges időben.
<242b19–24>	<ul style="list-style-type: none"> <li><i>Második lépés</i>  – Nem lehet bizonyítani, hogy van első mozgató, ha nem bizonyítottuk be, hogy lehetetlenség a végtelen mozgás. Márpedig az előbbi példa arra vall, hogy ez lehetséges.</li> </ul>
<242b24–32>	– A mozgathoz legközelebbi mozgató és a tőle elsőnek mozgott érintkezik és folytonosságot alkot egymással. Így a példabeli végtelen sok mozgott egy folytonos egészet alkot, amelynek egy végtelen mozgása lesz, amely véges időben történik majd. Ez nem lehetséges.
<242b32–34>	<ul style="list-style-type: none"> <li><i>Következtetés</i>  – A mozgott mozgatók sora valamikor megáll, nem tart a végtelenbe: lesz első mozgott.</li> </ul>
<242b34–243a2>	– Nem helytelen feltevésből vonni következtetést, mert ha a feltevés lehetséges, akkor nem kell, hogy a következmény képtelenség legyen.

[2. fejezet]	
<243a3–10>	A mozgatotthoz legközelebbi mozgató és a tőle elsőre mozgatott együtt van, köztük nincs semmi. Ez egyaránt áll mindhárom mozgásra (a helyváltozásra, a más milyenné válásra és a mennyiségi változásokra), s mindhárom bennük szereplő mozgatottra.
<243a10–11>	– A helyváltozással kell kezdeni a bizonyítást, mert ez az első mozgás.
<243a21–23>	A helyváltozáskor semmi nincs a mozgató és a mozgatott közt. <ul style="list-style-type: none"> <li>• Ha magát mozgatja a helyváltoztató test, akkor nyilvánvalóan benne van a mozgató, így mozgatott és mozgató közt nyilvánvalóan nincs semmi.</li> </ul>
<243a23–26>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Ha mástól mozgatják a helyváltoztató test, akkor négyfajta helyváltozást kell vizsgálni, mert ezekre visszavezethető az összes többi: a tolást, a húzást, a szállítást, a forgatást.</li> </ul>
<243a26–28>	– A maga előtt tolás és az eltolás egyaránt tolás.
<243a28–243b23>	– A szállítás járulékos mozgatás, amelynek során a szállító vagy tolással vagy húzással vagy forgatással mozgatják.
<243b25–29>	– Minden helyváltoztatás húzás, mert minden helyváltoztatás összetétel és szétválasztás, ám minden összetétel és szétválasztás (pl. a belégzés és kilégzés, köpés, a vetülék tömörítése és a beleszövés) visszavezethető a húzásra: vagy a magához, vagy a máshoz közel vivő húzásra.
<243b29–244a17>	– A forgatás a húzás és a tolás összetétele.
<244a21–24>	– A magasba emelés tolás.
<243b23–25>	– A húzás meghatározása szerint a húzó és a húzott nem különül el egymástól, akár magához, akár máshoz visz közel a húzás.
<244a19–21>	– A tolás és a húzás meghatározása arra mutat, hogy húzó és húzott, toló és tolt közt nincs semmi.
<244a17–18> <244a24>	– Mivel húzó és húzott, toló és tolt együtt van, ezért mozgató és mozgatott közt nyilvánvalóan nincs semmi más.
<244a25–27>	Másmilyenné váláskor: nincs semmi a legközelebbi más milyenné tevő és az első más milyenné tett közt.
<244a27–b20>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• A más milyenné válás hatáselszenvedés a tulajdonságok, a testek érzékelhető minőségi különbségeinek a vonatkozásában, amelynek során testek testi hatásokat szenvednek el. [Vö. még 244b25–26: a más milyenné válás test közreműködésével történő hatáselszenvedés.]</li> </ul>
<244b21–24>	– A különbségek abban vannak, hogy mely hatásokat milyen mértékben szenvednek el a testek (más szóval, hogy mely tulajdonságokat milyen mértékben fogadnak be).
<244b24–25>	– Ez egyaránt áll az élettelen és élő testekre, és az élő testek élettelen részeire.
<244b25–27>	– Az érzékekkel is más milyenné válás történik érzékeléskor, mert tevékenységük során ők is testi hatást szenvednek el.



<244b27–245a20>	– Mindannak vonatkozásában, aminek vonatkozásában az élettelen testek hatást szenvednek el, az élők is elszenvednek, ám ez fordítva nem áll, mert az élettelenek körében nem tapasztalható az érzékek másmilyenné válása (ami persze az élők körében sem következik el okvetlenül).
<245a20–22>	• A hatás elszenvedője és a hatás (más szóval a tulajdonság befogadója és a tulajdonság) együtt van, köztük nincs semmi más.
<245a22–26>	– Az érzékelés példáját magyarázandó, a közeg folytonos módon kapcsolódik össze a hatással, és a közeg és a hatás elszenvedője közt érintkezés van.
<245a26–29>	Növelő és növelt, csökkentő és csökkentett közt nincs semmi más, mert a növelés hozzáadás, a csökkentés elvétel.
[3. fejezet]	
<245b19–21>	Másmilyenné válás akkor történik, ha valami a maga révén szenved el hatást érzékelhető dolgoktól.
<245b21–26>	• Az a változás, amikor alakjukat, formájukat elnyerik vagy elveszítik a dolgok, keletkezés, pusztulás vagy valamivé válás, a látszat ellenére sem másmilyenné válás, noha csakugyan kísérője ennek a másmilyenné válás.
<245b26–246a25>	– Ez bizonyítja, hogy azt, aminek meglett a formája, nem az anyagának a nevével nevezzük meg (amely anyag szert tett e formára), hanem az anyagának a nevéből továbbképzett szóval. Ellenben másmilyenné váláskor azt, ami már másmilyen (ami befogadta a tulajdonságot), ugyanazzal a szóval nevezzük meg, mint amivel az anyagát (azt, ami másilyen lett), sőt magát a tulajdonságot és az anyagot is ugyanazzal a szóval nevezzük meg. <i>[Ez akkor bizonyítja, hogy a másmilyenné válás csak érzékelhető dolgok hatására történik, ha kimondatlanul tudottnak tekintjük, hogy a tulajdonságok érzékelhető dolgok.]</i>
<246a25–29>	– A keletkezés (az ember születése, a ház elkészülte) nem nevezhető másmilyenné válásnak: a párkányzattal való lezárással, a tetőcseréppel való befedéssel nem másmilyen lesz a ház, hanem kész lesz vagy meglesz.
<246a29–30>	• A testi alkatok megszerzése vagy elvesztése nem másmilyenné válás.
<246a30–b23>	– Az alkatok az arányokon múlnak: vagy a belső részeknek az egymás közti, vagy a belső részeknek a környezettel való megfelelő arányán.
<246b23–24>	– Valamely alkat a tartós megléte az arányoknak, a dolog természetének megfelelő állapotnak.
<246b24–27>	– Az arányoknak sem keletkezése, sem másmilyenné válása nincs, így az alkatoknak sem.
<246b27>	• A lelki alkatok megszerzése vagy elvesztése nem másmilyenné válás.

<246b27–247a20>	– Ezt magyarázza, hogy a lelki alkat valamiféle befejezettség, a dolog természetének leginkább megfelelő állapot megszerzése, vagy ezek pusztulása, kizökkenés.
<247a20–23>	– A lelki alkat megszerzését más milyenné válás kíséri, mert az erény és a hitványság némelyik hatással szemben mutatott közömbösség, illetve más hatások iránti fogékonyság.
<247a23–28>	– Az erkölcsi erények gyönyörökkel és fájdalommal, azaz hatáselszenvedéssel párosulnak: az erényes cselekvések együtt járnak az érzékelhető hatások elszenvetésével, az emlékezés felidézi, a remény várja őket.
<247a28>	• A gondolkodó lelki alkatok megszerzése, elvesztése, tevékenykedése nem más milyenné válás.
<247a29>	– Minden testi és lelki alkat közt leginkább a megismerő lelki alkat múlik az arányokon.
<247a29–b24>	– A tudás megszerzése nem mozgás (nem valamely lehetőség megvalósulása), hanem a megléte, megragadása valami egyedinek: a megszerzett egyedi tapasztalatban ismerünk rá az egyetemesre.
<247b24–248a28>	– A már megszerzett tudás hasznosítása (a gondolkodói tevékenység) nem mozgás, hanem a hasznosítás akadályoztatásának (a lélek nyugtalanságának) a megszűnése.
<248a28–b27>	– A tudás megszerzése és a gondolkodói tevékenység más milyenné válással jár együtt (felébredés, kijózanodás, felépülés előzi meg).
<248b27–28>	• <i>Összegzés:</i> más milyenné válás az érzékelhető testekkel és az érzésekkel történik, egyébként csupán járulékosan következik el.

<sup>2</sup> Az 1. fejezet két érvelése (minden mozgó valamitől mozgattatik és szükségképp létezik első mozgató) hasonlít a *Fizika* VIII. könyv 5 fejezetének érveléséhez (256a13–28, amely egyrészt azt bizonyítja, hogy létezik olyan első mozgató, amely nem másától mozgattatik, másrészt azt, hogy ha minden mozgató mozgattatik, akkor az első mozgató saját magától mozgattatik). Hogy a VII. könyv ismeri-e a VIII. könyv bizonyításait, vagy fordítva, a VIII. könyv a VII. könyvéit, megosztja a magyarázókat, lásd Ross: 16–18.

A VII. könyv a-változata határozottabban állítja azt, amit a b-változat is állít. Ott, ahol az a-változat a „szükségképp” (*ananké*) szóval erősíti állítását, a b-változat többnyire semmilyen retorikai keretet nem alkalmaz, vagy a „világos”, „nyilvánvaló” bevezetést (lásd az a-változatban 242a35, 39, 44, 49, 50, 53, 58, 242b71, később 246a6–7, a b-változatban 242a10, 13, 242b32, később 246a28). Az argumentatív-retorikai határozottsághoz kínálhat adalékot, hogy ott, ahol a b-változat „ha meghatározzuk” (244a19) megfogalmazást ad, az a-változat a megfelelő helyen (244a7) „meghatározásokról” beszél.

<sup>3</sup> <242a6> A „volt” múlt idejét Ross: 16. úgy érti, mint hivatkozást a *Fizika* VI. könyv utolsó, 10. fejezetének azon szakaszára, amely többféleképpen is azt bizonyítja, hogy az, aminek nincsenek részei, maga szerint nem, csak járulékosan mozoghat. Ez lehetséges adalék egy olyan állításhoz, amely szerint a VII. könyv szövege beleillik a *Fizika* egészébe, sőt a VI. könyv után a helyén van.

- <sup>4</sup> <241b24–242a15> A szakaszt úgy szokás értelmezni, mint amely cáfolja, hogy léteznék magamozgatók, s amely ennyiben hallgatólagos Platón-bírálatot fogalmaz meg (lásd Platón *Phaidrosz* XXIV. fej., 245c–246a, amely a lélek halhatatlanságát bizonyítja a magamozgatókkal), lásd Ross: 668., Düring: 300. (Uo. Düring rámutat, hogy az arisztotelészi megfogalmazás egybecseng Platón *Timaioszáéval*, 57d7–46.) W-B: lxxii. ellentmondást lát e szakasz és a 2. fej. 243a21–23 között (amely elfogadja, hogy létezik magamozgató). Ugyanez áll az a-változat megfelelő részeire (241b34–242a49, 243a11–15). Figyelemre méltó ugyanakkor, hogy az 1. fejezet illető szakaszának összegzésének következtetése (242a13–15) azt állítja, hogy minden mozgó mozgattatik „valamitől” (vagyis nem okvetlenül mástól).
- <sup>5</sup> <242a17–19> A „mivel” helyett az a-változat a megfelelő helyen (242a50, „ha”) feltételes módban beszél, ez arra enged következtetni, hogy az a-változat ismerte a mozdulatlan mozgató VIII. könyvben kidolgozott tanát, vö. Wagner: 657.
- <sup>6</sup> <242a27> Az „a B-nek” – Ross kiegészítése.
- <sup>7</sup> <242b4–5> „A szubsztanciának vagy a nemnek egyazon osztályában” (*en té auté kategória tész úsziasz é tú genúsz*) – Ross: 14. szerint nem-arisztotelészi a megfogalmazás. *Genitivus explicationis*nak érve a birtokos eseteket, a nem (*genosz*) nem lehet kategória (vö. Wagner: 657.). Az a-változat a megfelelő helyen (242b35) úgy fogalmaz: „az a mozgás azonos a nemében, amely ugyanabban az osztályban, például a szubsztanciában vagy a minőségben történik”.
- <sup>8</sup> <242b8> Lásd *Fizika* V. 4. fej., amely a mozgások egyezéseit részletezi (227b3–229a6).
- <sup>9</sup> <242b8–19> A szakasz a *hóriszmenosz* szót használja (a fordításban „véges”), az a-változat megfelelő szakasza (242b42–53) a *peperaszmenosz*.
- <sup>10</sup> <242b27> A fordítás a Carterontól választott olvasatot követi. Ezt Ross is ismeri, ám ő más olvasatot választ: „akár egyenlő lesz a mozgás az A-éval” (az „a B-ével”) szavakat Ross kirekeszti).
- <sup>11</sup> <242b18–19> Lásd még az a-változat 242b52–53. Vö. *Fizika* VI. 7. fej., amely részletesen bizonyítja, hogy véges időben nem történhet végtelen mozgás.
- <sup>12</sup> <242b20> A korábbi állítást lásd 242a20 („lesz valami, ami elsődlegesen lesz oka a mozgásnak”).
- <sup>13</sup> <242b25> A „helyváltoztató”-t (*kata topon kai*) Ross kirekeszti.
- <sup>14</sup> <242b24–27> Az a-változat a megfelelő helyen (242b61) ugyanígy fogalmaz: „mint azt mindenkor megfigyelhetjük”. – A Hold fölötti és a Hold alatti létezők közt, és az első mozdulatlan mozgató és a tőle elsőnek mozgató közt nem lehetséges kölcsönhatás módján érintkezés. Düring: 301. jelzi, az állítást módosul a *Metafizika* Lambda és a *Fizika* VIII. könyvében.
- <sup>15</sup> <242b31> A „végtelen” Ross betoldása.
- <sup>16</sup> <242b34> Az a-változat a megfelelő helyen az első mozgatónak a létre is következtet, nemcsak az első mozgatóttra (242b72. „legyen valami első mozgató és [első] mozgató”). Vö. Wagner: 657.

<sup>17</sup> <243a10> Ross: 14. szerint a *hüper* előljárószó (ehelyütt „-ról”, „-ról” jelentésben) használata megingathatja az arisztotelési szerzőségébe vetett meggyőződést. Ugyanakkor Ross jelzi, hogy a *hüper* helyén létezik *peri* változat is (Carteron ezt részesíti előnyben).

<sup>18</sup> <243a11> A *Fizika* VIII. 7. fej. 260a20–261a26 többféleképp is bizonyítja, hogy a helyváltoztatás az első a mozgásnemek közt.

<sup>19</sup> <243b24–25> A „húzás”-t Ross kirekeszti. Carteron másik olvasatot választ: „a többi húzás is, amely fajtája szerint azonos”.

<sup>20</sup> <243b29> Ha minden helyváltoztatás összetétel vagy szétválasztás, és ha az előző mondat szerint minden összetétel és szétválasztás visszavezethető a húzásra, akkor minden helyváltoztatás egyre megy vissza, a húzásra. Ez feszültségben áll azzal az elképzeléssel, amelyet az a-változat állít (243b16–17), hogy a négy fő helyváltoztatás kettőre, a húzásra és a tolásra vezethető vissza. Ilyesmit azonban a b-változat sehol nem jelent ki (!), noha csakugyan állítja, hogy a szállítás a másik háromhoz (a toláshoz, a húzáshoz és a forgatáshoz) kapcsolódik, s hogy a forgatás tolásból és húzásból tevődik össze (243a28–b23, b29–244a16). Úgy fest, a b-változatnak inkább megfelel, hogy a négy mozgás egyre vezethető vissza, mint kettőre. Ross: 14. szerint a b-változat a négy fő helyváltoztatást olyan sorrendben tárgyalja, amely elhomályosítja azt a tiszta képet, amelyet az a-változat fest a kettőre történő visszavezetéséről; továbbá „abszurdnak” tartja, hogy a kiválasztó mozgásokat húzásnak tekinti a b-változat.

<sup>21</sup> <244b22> Az „és hogy melyiküket” szavakat Ross kirekeszti.

<sup>22</sup> <245a20> Ross: 14 szerint a *to tész alloioiszeosz* kifejezés (a fordításban a másmilyenenné válás, lásd még ugyanezt 246a29, 246b26, 248b27) és a hasonló szerkezetű *to tész hédonész* (a fordításban a gyönyör, lásd 247a25, a27), *to tész episztemész* (a fordításban tudás, lásd 247a30) csak kétszer bukkan fel más arisztotelési szövegekben. Ezzel egyetértve Wagner: 659. a *to tész alloioiszeoszt* így érti: „olyan történés, amely másmilyenenné válásként érthető”.

<sup>23</sup> <245a21–22> A b-változat hatáselszenvedő és hatás (*to paszkhon* és *to pathosz*) érintkezéséről beszél, az a-változat a megfelelő helyen (245a4–5) mássá tevő és mássá tett érintkezéséről.

<sup>24</sup> <245a26> A mondatot Ross kirekeszti. A mondat betűre egyezik az a-változat 245a10 sorával, lásd Wagner: 659.

<sup>25</sup> <245b18> A „közbul a mozgató és a mozgott között” szavakat Ross kirekeszti.

<sup>26</sup> <245b24> Az „az alakjuk tekintetében” szavakat Ross kirekeszti.

<sup>27</sup> <245b26> A megfogalmazás azt az elképzelést sugallja, hogy a forma az anyagból lesz. „Szabatosabbat” (Ross: 14.) ez úgy hangoznék, hogy azt, ami megformálódott (az anyag és a forma együttesét), nem azzal a szóval nevezzük meg, amellyel az anyagot. Vö. Wagner: 659.

<sup>28</sup> <246a30–b21> Az erény és a hitványság a viszony kategóriájába tartozik. Ebben a kategóriában Arisztotelész nem értelmaz semmiféle változást (változás csak a szubsztancia, a minőség, a mennyiség és a hely kategóriák vonatkozásában történhet).

<sup>29</sup> <246a29–b22> Ross: 17., 675. szerint a testi állapotok erényekként tárgyalása platóni

hangvétellelre vall, lásd még az a-változat 246b3–8 (ahol a „test erényei [ill. kiválóságai]”, *tasz [aretasz] tú szómatosz* megfogalmazás is szerepel), vö. Platón *Az állam* IX. 13. 591b, *Törvények* I. 6. 631c. Düring: 303. egyenesen úgy fogalmaz, hogy az elképzelést Platóntól kölcsönzi Arisztotelész (vö. *Gorgiasz* 59. fejezet).

W-B: lxxii. sk. rámutat, hogy a szakasz (és az a-változat megfelelő helye, 246b3–6) cáfolja, hogy az egészség visszanyerése más milyenné válás volna, holott másutt a gyógyulásra mint a más milyenné válás példájára tekint, így pl. éppen a VII. könyv következő, 4. fejezetében (249a30 „ha tehát a gyógyulás más milyenné válás”). – Ez utóbbi elképzelés mindazonáltal összhangban van a *Kategóriák* 8. fejezetével (8b26–27), amely a minőségek közé sorolja az alkatot (*hexisz*) és az állapotot (*diathesisz*). Úgy fest, a fejezet e tekintetben is mellőzi *Kategóriákat*, nemcsak abban, hogy az ott szintén a minőségek közé sorolt képességet (*dümanisz*, 9a14–27) nem tárgyalja, lásd Ross: 674.

<sup>30</sup> <247a22–23> Carteron olvasata szerint: „az erény vagy valami közömbösség, vagy fogékonyság a kellő hatás [vagy tulajdonság] iránt, a hitványság az erénnyel ellentétes közömbösség vagy fogékonyság”.

<sup>31</sup> <247a23–24> Lásd még az a-változat 247a7–8. Hasonlóképp sommásan fogalmaz a *Nikomakhoszi etika* II. 2. 1104b4–11, ám uo. III. 13. 1117b28 sk. különbséget tesz testi és lelki gyönyörök illetve fájdalmak közt. Vö. Düring: 302., Ross: 676.

A szakasz a gyönyört és a fájdalmat hatásként, azaz más milyenné válásként érti. Ezzel ellentétben a *Nikomakhoszi etika* X. 3. fejezet szerint a gyönyör „valamiféle egész”, amellyel kapcsolatban „nem lehetséges mozgás sem” (1174a17–21).

<sup>32</sup> <247b23–24> Az a-változat a megfelelő helyen (247b12–13) gazdagabb egy érveléssel, amely szerint a nyugvás állapotába jutni nem keletkezés, mert a nyugvás állapotába jutni változás, ám változásnak nem lehet keletkezése. Ugyanott hivatkozik a szöveg a *Fizika* V. 2. fejezetére (225b10–226b16), amely részletezően bizonyítja, hogy semmi változásnak nincs változása, vö. Düring: 302.

A gondolat, hogy a tudás a lélek nyugvó állapotához kötődik, felbukkan Platónnál (*Phaidón* 96b8), lásd Düring: 303. A *héremein* ige szerepel Platónnál is és az arisztotelési szöveg mindkét változatában is.

<sup>33</sup> <247b30–248a26> Lásd ugyanezt az a-változatban 247b18–248a1. Az elképzelés, hogy a gyermek lelkét, értelmét testi hatások zavarhatják meg, megjelenik Platón *Timaios*-ában (15. fejezet, 42e5–44d2, amely szerint a gyermek fejlődésében megismétlődik az, ami az emberi lény megalkotásakor történt, miután az atya gyermekei összeállítják a testet és elhelyezik benne a lélek körforgásait, a testek áramlások megzavarják és megrázkódtatják a lelket, így az kezdetben hazug és esztelen; fölnevelkedvén a gyermek, miután a testi hatások csillapodnak és a lélek körforgásai megszilárdulnak, eszéssé válik).

## FELHASZNÁLT IRODALOM

[a leírás előtt szögletes zárójelben a rövidítés, amellyel a könyvre hivatkozom]:

- [Carteron] Aristote (2002): *Physique. Tome I: Livres I–IV*. 8. kiadás. *Tome II: Livres V–VIII*. 7. kiadás. A szöveget fordította és gondozta Henri Carteron. Les Belles Lettres, Paris.
- [Wagner] Aristoteles (1983): *Physikvorlesung*. Fordította, bevezetővel és jegyzetekkel ellátta Hans Wagner. Akademie-Verlag, Berlin (Aristoteles Werke in Deutscher Übersetzung, alapította Ernst Grumach, szerk. Hellmut Flashar, Band 11.)
- [W-B] Aristotle (2008): *Physics*. Ford. Robin Waterfield. A bevezetőt és a jegyzeteket írta David Bostock. University Press, Oxford (Oxford World's Classics).
- [Ross] Aristotle (1998) [1936]: *Physics*. Az átdolgozott szöveget bevezetővel és jegyzetekkel ellátta W. D. Ross. Clarendon Press, Oxford (Special edition for Sandpiper Books Ltd.).
- [Düring] Düring, Ingemar (1966): *Aristoteles. Darstellung und Interpretation seines Denkens*. Carl Winter Universitätsverlag, Heidelberg.